

Література

1. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : [посібник] / Орбан-Лембрик Л. Е. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с.
2. Зейгарник Б. В. Понятія квазіпотребности и психологического поля в теории К. Левина / Б. В. Зейгарник // Психология мотивации и эмоций : [учебное пособие] ; ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. – [2-е изд., стереотипное]. – М. : ЧеРо : Омега-Л : МПСИ, 2006. – 752 с.
3. Психология. Словарь / [под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
4. Живко З. Б. Проблематика матеріальної мотивації праці в сучасному менеджменті підприємства / З. Б. Живко // Вісник НУ „Львівська політехніка”. – 2009. – № 640. – С. 273–278.
5. Богиня Д. П. Основи економіки праці : [навч. посібник] / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – [2-е вид.]. – К. : Знання-Прес, 2000. – 313 с.
6. Нижник В. М. Затрати і результати в транзитивній економіці (проблеми теорії та практики) / В. М. Нижник. – Хмельницький : Поділля, 2000. – 359 с.
7. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент : [курс лекцій] / В. П. Сладкевич. – К. : МАУП, 2001. – 142 с.
8. Колот А. М. Мотивація персоналу : [підручник] / А. М. Колот. – [2-е вид., без змін]. – К. : КНЕУ, 2006. – 336 с.
9. Кіндерманн Г. Мотивування працівників промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 „Економіка, організація і управління підприємствами” / Г. Кіндерманн. – Львів, 2004. – 23 с.
10. Калина А. В. Підвищення ролі мотиваційних та стимулювальних важелів в умовах ринкової економіки / А. В. Калина // Вісник соціально-економічних досліджень Одеського державного економічного університету : зб. наук. праць / А. В. Калина. – Одеса, – 2008. – Вип. 32. – С. 152–157.
11. Харун О. А. Мотиваційний механізм ефективного управління персоналом машинобудівних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 „Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)” / О. А. Харун. – Хмельницький, 2010. – 20 с.

Надійшла 18.05.2012

УДК 658.14/.17:621.009.12

Н. Ф. РОЗУМОВИЧ
Хмельницький національний університет

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто місце фінансової стратегії в системі стратегічного управління машинобудівними підприємствами, зазначено перелік основних чинників, що впливають на формування стратегії розвитку, та обґрунтовано важливість розробки фінансової стратегії для успішного функціонування вітчизняних підприємств у конкурентному ринковому середовищі.

The place of financial strategy is considered in the system of strategic management machine-building enterprises, the list of basic factors that influence on forming of strategy of development is marked, and importance of development of financial strategy is reasonable for the successful functioning of domestic enterprises in a competition market environment.

Ключові слова: стратегічне управління, фінансові ресурси, конкурентоспроможність, фінансова стратегія, управління розвитком, корпоративні форми підприємництва.

Вступ. В сучасних умовах розвитку економіки, самостійності та відповідальності машинобудівних підприємств за результатами своєї фінансово-господарської діяльності виникає об'єктивна необхідність здійснення оцінки фінансового стану такої діяльності та виявлення тенденцій на довгострокову перспективу. Саме тому підприємства зацікавлені в розробці фінансової стратегії своєї фінансово-господарської діяльності. Як відомо, фінансова стратегія – це генеральний план дій щодо забезпечення підприємства фінансовими ресурсами та їх використання. Вона поєднує питання теорії та практики планування та формування фінансових ресурсів, завдяки цьому забезпечується фінансова стабільність підприємства в конкурентному середовищі.

В умовах кризової економіки зміцнення фінансової стабільності машинобудівних підприємств за допомогою стратегічного управління та використання потенціалу внутрішніх і зовнішніх механізмів є вирішальними факторами ефективної діяльності окремих суб'єктів господарювання та національної економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальним дослідженням у галузі проблем управління фінансовими ресурсами підприємств присвятили свої праці такі вчені, як І. Балабанов, І. Бланк, В. Бочаров,

Р. Брейлі, Дж. Ван Хорн, Ю. Воробйов, Г. Кірейцев, В. Ковальов, Н. Колчина, С. Майерс, Ф. Модільяні, В. Опарін, А. Поддерьогін, О. Стоянова, А. Чупіс, А. Шеремет та інші. У розробку проблем формування загальної стратегії підприємств значний вклад внесли фундаментальні роботи таких вчених: І. Ансоффа, О. Віханського, А. Градова, Б. Карлоффа, М. Круглова, О. Кузнєцової, М. Мескона, Е. Уткіна, Р. Фатхутдінова, Ф. Хедоурі та інших. Разом з тим, у вітчизняній теорії та практиці недостатньо розвинуті теоретичні та методичні підходи у вирішенні завдання розробки фінансової стратегії як інструмента забезпечення конкурентних переваг машинобудівних підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є розвиток теоретичних положень та розробка методичних і практичних рекомендацій щодо формування фінансової стратегії машинобудівних підприємств, спрямованої на забезпечення конкурентних переваг і довгострокового їх успіху.

Основний розділ. Сучасна світова економіка все більше набуває корпоративного характеру. Її корпоративні форми отримали чималий розвиток за рахунок ряду переваг порівняно з товариствами: акціонерна власність дозволяє залучати окремі невеликі капітали для максимального його усупільнення і створення великих підприємницьких структур; корпоративна форма підприємництва націлена на отримання максимального прибутку в інтересах акціонерів; корпорації як комерційні структури забезпечують більш високу економічну надійність і захист від економічної нестабільності; в корпоративних структурах легше створити систему висококваліфікованого, професійного, багаторівневого менеджменту; великі корпорації ефективніше використовують можливості монополізації ринків.

Вітчизняна корпоративна система знаходиться в процесі національної корпоративно-державної консолідації, особливо враховуючи повноцінну ситуацію в економіці. Йде процес інтеграції, злиття, поглинань, нарощування фінансово-виробничого потенціалу, причому його особливістю є захисно-антикризова спрямованість, яка відображається в антикризових стратегіях великих машинобудівних підприємств.

Розвиток методології розробки сучасних фінансових відносин корпорацій вимагає нових процесуальних підходів, орієнтованих на тенденції майбутнього розвитку.

В процесі реалізації фінансової стратегії не слід чекати рівномірного і стійкого шляху розвитку, враховуючи загальну і локальну нестійкість фінансової системи. Еволюційні кризи і нестабільність є постійною загрозою ймовірного погіршення стану складної інтегрованої структури.

Спектр шляхів еволюції складних систем, особливо корпоративно-інтегрованих, знаходиться у широкому «діапазоні шляхів розвитку», які дають можливість приймати альтернативні стратегічні фінансові рішення [1].

Роль і значення фінансової сфери в останні десятиліття кардинально змінилися. З незначного механізму обслуговування економічних процесів фінанси перетворилися на потужний чинник сучасного розвитку економіки і суспільства, а в умовах зростаючої глобалізації роль фінансів у світових економічних і політичних відносинах все більше посилюється. Передусім, стратегічна концепція розвитку підприємства повинна формуватися з урахуванням основних тенденцій державної економічної політики. Це обумовлює необхідність постійного коригування загальної стратегії у рамках схеми: ситуація в економіці – державна економічна політика – стратегія підприємства – ефективність реалізації стратегії.

Одним з найважливіших сегментів соціально-економічної стратегії держави є фінансова стратегія, на основі якої будується фінансова і податкова політика. Технічний прогрес зумовив небачений досі попит на фінансові ресурси, наслідком чого стало залучення до фінансової сфери нових додаткових ресурсів. Проте залучення цих ресурсів відбувається вкрай нерівномірно, породжуючи їх нестачу в окремі періоди і за секторами, що обумовлює загрози руйнування або нанесення збитку в окремих галузях, сегментах діяльності або в економічних суб'єктах. Диспропорції в концентрації фінансових ресурсів також загострюють критичні ситуації в економіці, порушуючи нормальну життєдіяльність суспільства і суб'єктів економіки.

Особливу роль в активізації сфери фінансів відіграє процес глобалізації, пов'язаний з падінням рівня державного регулювання і обмежень, обумовлених інтересами окремих підприємств.

Визначаючи фінансово-економічну політику машинобудівних підприємств, забезпечуючи інвесторів і кредиторів достовірною інформацією щодо їх фінансово-економічного положення і будучи одним з основних чинників забезпечення інвестиційної привабливості, фінансова стратегія займає центральне місце в стратегічному управлінні.

При розробці фінансової стратегії слід керуватися як загальними правилами системного і ситуаційного підходів, так і принципами, що забезпечують найбільш раціональне і швидке досягнення поставлених стратегічних цілей. Розробка стратегії розвитку машинобудівного підприємства априорі означає підготовку до серйозних ділових, організаційних і фінансових змін в майбутньому його функціонуванні. Цьому передують етап накопичення передумов, що відображають назрілі зміни, пов'язані або зі змінами в зовнішньому середовищі, або з потребами реалізації нового внутрішнього потенціалу підприємства. Розробка стратегії вимагає визначення глибини перетворень, їх конкретних етапів і методів трансформації ключових елементів підприємств. Стратегії, що реалізуються на сучасних машинобудівних підприємствах, як правило, припускають істотні зміни їх розвитку за наявності ресурсних обмежень і певних соціальних

протирич. Аналіз практики показує, що у багатьох корпоративних утвореннях недооцінюється сегмент регулювання, пов'язаний з розвитком. Між тим саме від нього багато в чому залежить життєздатність підприємства і можливості досягнення намічених цілей.

Машинобудівні підприємства мають уважно стежити за основними компонентами зовнішнього середовища та робити висновки відносно можливих змін і їх впливу на фінансову стійкість. Зазвичай серед цих компонентів виділяють економічні (наприклад, глобалізація або диференціація ринку), технологічні (поширення нових технологій, що впливають на рівень конкурентоспроможності), політико-правові (зміни в оподаткуванні) і – найважливіше – фінансові (рівень інфляції, цін, вартість ресурсів, стан фондового ринку та інше).

Складні економічні системи, до яких, зокрема, відносяться корпоративні утворення, знаходяться в режимі стратегічного прогнозування, можливостей зміни стану, які в сучасних умовах змінюються багаторазово, а темпи змін різного роду наближаються до критичних (іноді кризових), коли їх стає важко відстежувати, коригувати, направляти і управляти ними. Це і обумовлює надзвичайний інтерес до формування спеціальної підсистеми, яка може бути визначена як «управління розвитком». Стосовно машинобудівних підприємств актуальність розробки цієї системи особливо висока, враховуючи їх стратегічну спрямованість, необхідність вирішувати інвестиційно-інноваційні завдання, проблеми підвищення фінансової стійкості тощо [2].

Цілісність і системність управління розвитком машинобудівних підприємств формують його основні складові: стратегічне планування; вибір і реалізація пріоритетів фінансової політики; механізм забезпечення інвестиційно-інноваційного процесу, включаючи забезпечення розвитку організаційного, технологічного і науково-технічного потенціалу; прогнозування потенційних загроз стійкості.

Залежно від національної специфіки, що визначає парадигми системи регулювання, особливості галузей і системної конфігурації управління розвитком підприємств можуть значно відрізнятися. У загальному вигляді схема управління розвитком представлена на рис. 1 [3].

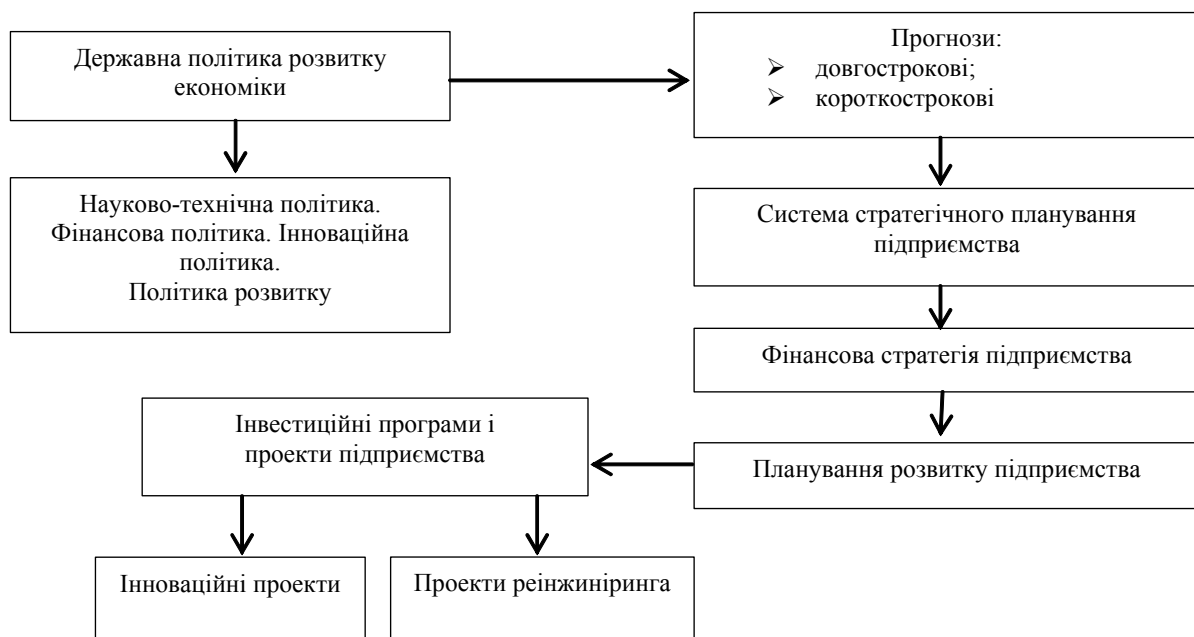

Рис. 1. Принципова схема управління розвитком машинобудівних підприємств

Стратегія розвитку машинобудівних підприємств має містити визначення пріоритетів довгострокового соціального і техніко-економічного розвитку, заходи щодо збереження та розвитку фінансового і науково-виробничого потенціалу, здійснення цільових програм і проектів, включаючи програми реструктуризації підприємства.

Сутність сукупності стратегічних проблем машинобудівних підприємств пов'язана з модернізацією (реконструкцією) найважливіших сфер їх діяльності, передусім, фінансово-економічною, орієнтованою на освоєння сучасних можливостей, створених в результаті науково-технічного і соціального прогресу і формування передумов для подальшого просування вперед, на основі активного використання підприємствами сучасних методів управління, які забезпечують певну збалансованість і майбутні напрями розвитку.

В процесі своєї діяльності кожне підприємство зустрічається з сукупністю перспективних рішень (їх підготовкою) і дій, які ранжуються залежно від його потреб. Виникає потреба в розробці методології стратегічного управління, спеціально орієнтованого на роботу в умовах складного, динамічного і нечіткого

середовища. В якості основи такої методології пропонується взяти методологію стратегічного управління на основі поєднання програмно-цільових методів і методів аналізу ризикових ситуацій.

Стратегія є не тільки одним з механізмів управління, а й необхідним інструментом життєзабезпечення підприємства, особливо враховуючи швидкість зміни ситуації на ринку. У загальному вигляді стратегія як категоріальне поняття є напрямками пошуку нових можливостей, нових правил прийняття рішень, що визначають процес розвитку підприємства. Необхідно враховувати, що орієнтація фінансових стратегій вітчизняних машинобудівних підприємств має спиратися на напрями державної політики, пов'язаної з довгостроковими тенденціями розвитку економіки країни і орієнтуватися на них при коригуванні власних стратегій.

При розробці сучасних підходів до економічного регулювання розвитку необхідно змінити методологічний підхід, перейшовши від формулювання і обґрунтування основних напрямів майбутніх перетворень (як це робилося і робиться при розробці різного роду соціально-економічних програм) до ретельного аналізу наявних дисбалансів, які перешкоджають активізації економічного розвитку і визначенню взаємопов'язаних комплексів, механізмів і інструментів, котрі дозволяють ліквідувати ці дисбаланси та порушення.

У практиці вітчизняних машинобудівних підприємств недооцінюється структурно-елементний аналіз їх реальної фінансової гнучкості, пов'язаної з оцінкою інвестиційних рішень і змін господарського середовища. Загальна оцінка тенденцій розвитку фінансової структури і активів підприємств не завжди дозволяє приймати ефективні рішення щодо стратегії їх розвитку. При цьому принциповим є те, що ухвалення стратегічних рішень має здійснюватися з позицій оцінки відтворювальних процесів, які відбуваються під впливом комплексу зовнішніх й внутрішніх чинників (рис. 2).

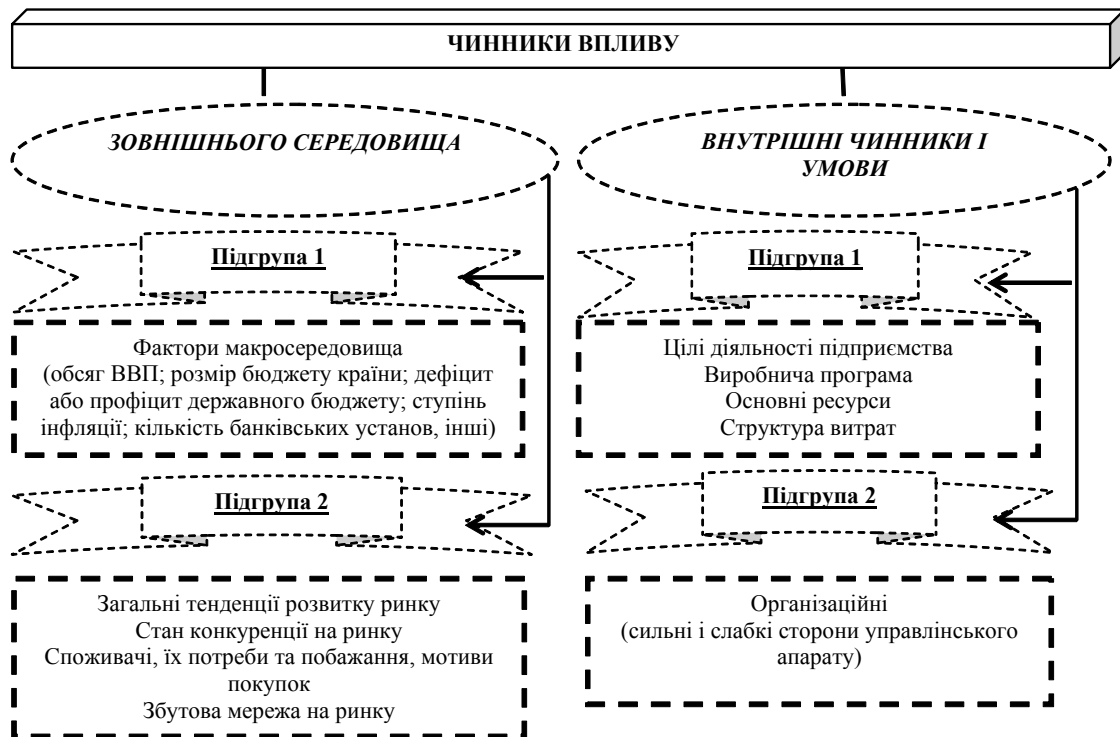

Рис. 2. Чинники впливу на формування стратегії розвитку машинобудівних підприємств

Вітчизняні підприємства у своїй практиці використовують елементи стратегічного управління, тим паче, що вони у ряді випадків є аналогами ліквідованого техніко-економічного і перспективного планування колишньої адміністративно-планової системи управління. Можна констатувати, що напрацьований досвід соціалістичної економіки в частині перспективного планування міг би використовуватися ефективніше (природно, з урахуванням ринкових умов). На нашу думку, необхідно звернути увагу на деякі фрагменти зарубіжної системи стратегічного управління, які необхідно адаптувати в українську практику.

Очевидна необхідність посилення роботи щодо формування функціонально-орієнтованих стратегій в сфері ціноутворення, інвестиційної та інноваційної діяльності, організаційно-структурного розвитку підприємств, зовнішньоекономічної орієнтації діяльності на фондовому ринку тощо.

Розробка цих стратегій повинна здійснюватися у рамках реалізації комплексних моделей корпоративного планування, побудови фінансових планів, що характеризують ключові аспекти розвитку підприємств на основі системного аналізу їх фінансових потоків, які характеризують процеси розподілу і концентрації грошових коштів на найважливіших ділянках бізнес-процесів.

Проблем в організаційно-функціональній та фінансовій структурі машинобудівних підприємств досить багато, основними з яких є: зниження реальних затрат виробництва продукції; обґрунтованість системи регулювання, передусім, в сфері ціноутворення; обґрунтованість схеми внутрішньої взаємодії підрозділів підприємства; взаємодія з державою; місце в системі державного управління економікою; забезпечення інтересів споживачів. Цей перелік проблем може бути продовжений. Враховуючи, що ці проблеми відносяться в основному до сфери оперативного-фінансового управління, то на сьогодні вони і є предметом вдосконалення управління розвитком машинобудівних підприємств. Проте, наразі потрібна переорієнтація цієї роботи на стратегічні аспекти налагодження системи внутрішнього управління, особливо фінансового блоку.

Реалізація концепції стратегічного управління можлива лише тоді, коли підприємства є стратегічно орієнтованими. Стратегічно орієнтовані підприємства – це такі підприємства, в яких персонал має стратегічне мислення, застосовується система стратегічного планування, що дає змогу розробляти та використовувати інтегровану систему стратегічних планів, і поточна, повсякденна діяльність, підпорядкована досягненню поставлених стратегічних цілей [3, 4].

Стратегічне управління дозволяє досягти таких основних результатів:

– Створення системного потенціалу для досягнення цілей підприємства. Цей потенціал складається з фінансових, сировинних і людських ресурсів, які має підприємство; виробленої продукції (послуг), що затребуються ринком; сформованого позитивного іміджу.

– Структура підприємства та її внутрішні зміни, що забезпечують чутливість до змін зовнішнього середовища і відповідну адаптацію [3, 4].

Досліджуючи стратегічне управління розвитком підприємства, ми дійшли висновку, що воно має спрямовуватись на створення конкурентних переваг і закріплення ефективної стратегічної позиції, що забезпечить майбутню життєздатність підприємства в мінливих умовах.

Відмітимо, що рух фінансових ресурсів утворює основу фінансової системи машинобудівних підприємств, в якій ключову роль відіграє модель управління грошовими потоками. З урахуванням тимчасового аспекту взаємної залежності стадій відтворювального процесу слід розрізняти такі схеми руху фінансових ресурсів: 1) грошові кошти накопичуються безперервно і без особливих затримок безперервно споживаються; 2) грошові кошти надходять дискретно в певні фіксовані проміжки часу і можуть бути спожиті в ці проміжки часу. Виділення цих схем є важливим моментом, оскільки вони враховують вплив часового лагу, а також відповідні пов'язані з цим обмеження. І для кожної схеми повинні відпрацьовуватися найбільш оптимальні форми реалізації. Від врахування цієї специфіки залежить і ефективність їх реалізації. Практично йдеться про особливості врахування базових принципів оцінки стану фінансів машинобудівних підприємств: забезпечення зростання доходів; зниження виробничого і фінансового ризиків; оптимізацію використання фінансового потенціалу. Ці принципи так чи інакше пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості машинобудівних підприємств. Незважаючи на складність проблеми можна в схематичному вигляді представити цілі досягнення стабільності фінансової системи підприємств та їх оцінку з точки зору забезпечення нормальних фінансових відносин (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація ключових цілей і оцінка можливості досягнення фінансової стійкості машинобудівних підприємств

Основні цілі	Деталізація цілей	Оцінка
1. Забезпечення високого рівня фінансової стабільності	Ефективне використання фінансових ресурсів Інвестиційна активність Виконання зобов'язань Нормальна ліквідність	Основна умова забезпечення фінансових зобов'язань. Сьогодні більшість підприємств знаходяться нижче нормального рівня фінансової стабільності
2. Ефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів	Прискорення оборотності поточних активів Стабілізація коефіцієнта фінансування Зниження коефіцієнта заборгованості Підвищення автономізації використання ресурсів	Низьке використання власних ресурсів. Оборот поточних активів росте в основному за рахунок за балансових статей. Повсюдне зростання коефіцієнта заборгованості
3. Забезпечення нормального рівня ліквідності	Збільшення коефіцієнта загальної ліквідності Зростання коефіцієнта поточної ліквідності Збільшення коефіцієнта покриття	Рівень ліквідності зменшується, падає коефіцієнт покриття. Складний стан з ліквідністю загострює платіжно-розрахункову ситуацію

Висновки. В процесі вдосконалення систем управління необхідно мати на увазі не власне реорганізацію управління, але і те, яку користь принесе для досягнення стратегічних цілей підприємства створення або трансформація тих або інших функцій системи управління. В економічній літературі опублікований ряд розробок в області фінансового управління (фінансового менеджменту). Методи фінансового менеджменту успішно застосовуються і є корисними, але вони є тільки частиною, і при тому допоміжною, методів формування фінансової стратегії. Також успішно використовуються методи стратегічного управління, але є чисто якісними, що дають змогу органічно поєднувати роботу з кількісними та якісними критеріями.

Аналіз і оцінка загальних методів стратегічного управління виявляються складною і специфічною проблемою, оскільки від визначення найважливіших тенденцій, що виникають в процесі управління, залежить його ефект. Розгляд проблем управління дозволяє зробити висновок щодо різноманітності форм дії на фінансово-економічний розвиток машинобудівних підприємств. Проте представляється, що найбільш перспективною, реальною і ефективною є «фінансова стратегія підприємства», яка при достатньо якійсній і обґрунтованій розробці може і має стати центральним фінансовим інструментом управління, пов'язаним з майбутнім фінансовим станом підприємства.

Отже, формування фінансової стратегії машинобудівного підприємства має здійснюватись з урахуванням: впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємства; наявності виробничого, економічного та інноваційного потенціалу. Залежно від цього, підприємства можуть формувати такі фінансові стратегії, які дозволять досягти позитивного результату, зокрема, стабілізувати їх фінансову стійкість, прибутковість, конкурентоспроможність, зберегти певні позиції на ринку. Правильний вибір фінансової стратегії є необхідною умовою вдосконалення управління діяльністю машинобудівних підприємств та підвищення ефективності їх діяльності в сучасному глобалізованому, динамічному і конкурентному ринковому середовищі.

Проведені дослідження можна взяти за основу для подальшого обґрунтування критеріїв ефективності фінансових стратегій машинобудівних підприємств у формуванні сучасної концепції управління.

Література

1. Козловская О.В. Особенности синергетического подхода в управлении пространственным развитием региона : [монографія] / О.В. Козловская, Е.Н. Акерман. – Томск : Изд-во Томского политехнического университета, 2010. – 419 с.
2. Верба В.А. Підсистема управління розвитком на підприємстві: концептуальні засади створення та функціонування / В.А. Верба // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : науковий журнал ; голов. ред. О.П. Степанов. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2009. – Вип. 1–2 – С. 404–411.
3. Шершньова З.Є. Стратегічне управління / Шершньова З.Є. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.
4. Янковець Т.М. Обґрунтування взаємозв'язку стратегічного управління підприємством й інноваційного його розвитку / Т. М. Янковець // Проблеми науки. – 2009. – № 6. – С. 26–32.

Надійшла 04.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 330.352. 3:637

В. В. ШАРКО

Хмельницький національний університет

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В статті висвітлено теоретичні аспекти механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його продукції, розглянуто його структуру і місце в системі господарського механізму

The article deals with theoretical aspects of the mechanism for ensuring the competitiveness of enterprises and their products, reviewed its structure and place in the economic mechanism.

Ключові слова: швейна промисловість, промислове підприємство, конкурентоспроможність, механізм.

Вступ. Сучасні умови господарювання вітчизняних підприємств характеризуються високою мінливістю оточуючого середовища та посиленням жорстокої конкурентної боротьби. Тому кризові тенденції є досить поширеним явищем у вітчизняній промисловості. Однією з кризових галузей на сьогоднішній день є швейна промисловість України. Переважна більшість підприємств даної галузі працює з умов давальницької сировини з іноземними підприємствами-замовниками. Така діяльність має певні позитивні сторони, головною з яких є можливість забезпечення виробничих потужностей, але на ряду з цим є й негативні фактори, які, в першу, чергу відбиваються на фінансовому становищі підприємств.